

Obsah

Ondřej Vaculík: Úvodem	3
ROZHLAS VE SVĚTĚ	
Filip Rožánek: Jaká je budoucnost rozhlasu?	4
JUDr. Marek Beneš: 109. zasedání Výboru EBU pro právní a veřejnoprávní záležitosti	5
ROZHLASOVÁ TEORIE A PRAXE	
Seminář SRT na Prix Bohemia Radio Poděbrady 2009: Kulturní a umělecká funkce rozhlasového vysílání	7
Prof. MgA. Jan Vedral, Ph.D.: Kulturní funkce veřejnoprávního rozhlasového vysílání v tekuté postmodernitě	7
PhDr. Vladimír Karfík: Kultura a kultivovanost rozhlasu	13
PhDr. Bronislava Janečková: Kulturní a umělecká funkce rozhlasu	14
Lukáš Humník, Ph. D.: Kulturní stanice ČRo 3 – Vltava	16
Radim Kolek: K dalším kulturním funkcím rozhlasu	18
Diskuse	
PhDr. Miloš Skalka: Dvacet let v éteru	19
MgA. Viki Janoušková: Na margo umeleckého druhu odohrávajícího sa „medzi ušami“ alebo Deficit s nedoziernymi následkami	20
ROZHLASOVÁ HISTORIE	
MgA. Eva Ješutová: Český rozhlas, jeho předchůdci a stanice v historickém vývoji	23
MgA. Jiří Hraše: Ještě něco ke zvukové hře Požár opery	30
OSOBNOSTI – VÝROČÍ	
Mgr. Jiří Hubička: Karel Lánský	34
Rudolf Matys: Václav Daněk	35
Mgr. Eva Ješutová: PhDr. Olga Spalová	37
Mgr. Jiří Hubička: Otto Hon	38
Kateřina Vondráčková: PhDr. Milena Suhradová	39
MgA. Jiří Hraše: Miloslav Havel (Jiří Hrbas)	41

Ing. Jana Turčínková, Ph.D., Jarmila Růžičková: Jaroslav Jakubíček	41
Yvona Žertová: PhDr. Miroslav Kovářík	42
MgA. Jiří Hraše: Vladimír Fišer	43
Mgr. Jiří Hubička: Dalibor Basler	44
Mgr. Jiří Hubička: Aleš Boleslav	45
Václav Bělohlavý: Karel Vašíček	48
Jiří Dohnal: Zdeněk Petr	49
Milan Rykl: Kamil Horák	50
Radim Koleč: Bohumír Liška	51
Mgr. Jiří Hubička: Ludmila Stambolieva	51
MgA. Jiří Hraše: Otto Kukral	54
Jarmila Lakosilová: Libuše Šneková	54
Jindra Klímová: Šéfredaktor? Někdo jako kapitán!	57
Jiří Dohnal: Milan Dvořák	59
MgA. Jiří Hraše: Kamil Houbá	60
Michaela Vondráčková: Hrající, zpívající... jubilující Zdeněk Bláha	60
PhDr. Bohuslava Kolářová: Ing. Igor Kratochvíl	61
PhDr. Bohuslava Kolářová: Jiří Hesoun	62
Mgr. Alena Škraňková: Bohumil Brádle	62
Poznámka redakce	63

PŘÍLOHA

PhDr. Iva Klůsová: Internet a média	64
--	----

<u>DO ČÍSLA PŘISPĚLI</u>	74
---------------------------------------	----

Úvodem

nejprve o tom, co si v tomto čísle Světa rozhlasu nepřečtete: V časném podzimu proběhl v Poděbradech známý festival rozhlasové tvorby Prix Bohemia Radio 2009, tradičně spjatý s rozhlasovou soutěží v několika kategoriích. Protože diskuse s porotou se povětšinou týká jen rozhlasových tvůrců a obvykle bývá nanicovatá – neboť porota před vyhlášením vítězů nesmí ani naznačit nic konkrétnějšího, aby se účastníci nedovtípili, kdo získal ocenění – snažili jsme se (ale málo), abychom hodnocení porotců otiskli v našem SR. Není tu ani jedno a vinu neneseme pouze my (redakční rada SR) – jak známo, když někdo nenapíše, tak prostě nenapíše, ani kdyby se člověk rozkrájel. Možná by stálo za to, aby – jak se říká – „písemný hodnotící výstup“ porota měla už v zadání svého porotování, a organizátoři PBR by nám pak laskavě umožnili přetištění. Cítíme, že na informace tohoto druhu čtenáři zajímavější se o rozhlasovou tvorbu prostě mají právo.

Zato jsou zde všechny referáty z poděbradského semináře, pořádaného Sdružením pro rozhlasovou tvorbu, na téma „Kulturní a umělecká funkce rozhlasového vysílání“. Dramatik a pedagog Jan Vedral, jehož přednáška vzbudila asi největší pozornost, doplnil název o slova „v tekuté postmodernitě“ a přičinil podtitulek „Občané parukáři se obracejí na občana Robespiera s prosbou o pomoc“. Jádrem je, jak z podtitulu lze už vytušit, že ve společnosti (i posluchačské) vždycky je vlivná skupina, která ve jménu kultury a slušnosti požaduje, aby se i nadále dělo, jak se vždycky dělo, neboť není důvod, aby se tak nedělo, zvláště když to, co se začíná dít, děje se hůře, než se dělo předtím. A do toho, na rozdíl od dob Robespierových, ještě vniká ta tekutá postmodernita. Važme si na Janu Vedralovi, jak se teoreticky (ale i prakticky jako dramaturg) snaží do rozhlasové kultury včlenit i ty tvůrčí počiny, které se nám (jakoby z pozice parukářů) zdají málo přijatelné či okrajové.

Vladimír Karfík se zaměřil na jazykovou kulturu, která by – alespoň v zájmu srozumitelnosti – měla mít vyšší úroveň, než má rozprava v kroužku důvěrných přátel. (Ležérnost – častý respondentský nešvar umělců – zdánlivě zní přirozeně a autenticky nebo co, ale k posluchačům je neohleduplná, povýšená.)

V rubrice Rozhlasová historie Eva Ješutová nastiňuje historii a proměny stanic Českého rozhlasu, tedy včetně regionálních stanic, proměny názvů a umístění vysílačů. Přílohou je užitečný soupis všech vysílačů SV a VKV, z nichž ČRo vysílá, i jejich kmitočty.

Jaká je budoucnost rozhlasu? – ptá se Filip Rožánek a odpověď hledá na letošní Konferenci Evropské vysílací unie v Tunisu. Digitální rozhlas soupeří s internetovými vysíláními a je obava, že „digitál“ technologicky pokulhává, což se ukáže prý během deseti let.

Nejobsáhlejší je i tentokrát rubrika Osobnosti – výročí. Medailony některých osobností však překračují rámec „tvůrce a jeho dílo“ a nastiňují pozoruhodný obraz o době, o společenských a kulturních poměrech. Zvláště upozorňují na Hubičkova Otto Hona, jenž byl rozhlasovým technikem, kde se jakoby mimochodem dozvídáme dějiny rozhlasového záznamu, vývoj jeho techniky atd., což bychom se jinak možná nedozvěděli. Podobně i v případě Aleše Boleslava, rozhlasového technika a výzkumného pracovníka, se dočteme také o problémech rozvoje naší televize. Stať Jarmily Lakosilové (nele hovořit jen o medailonu! k 90. narozeninám redaktorky Libuše Šnekové) nejen dokumentuje, co lze prožít člověku rozhlasovému, kterým jubilanťák je, ale i jak se proměňovala „rozhlasová společnost...“ Michaela Vondráčková uvádí medailon věnovaný Zdeňku Bláhovi, rozhlasovému redaktoru, skladateli, upravovateli a vynikajícímu dudákovi, který se dožívá osmdesáti let a v plzeňském rozhlase podnes připravuje pořad Špalíček lidových písní.

Také Iva Klůsová věnuje pozornost budoucnosti rozhlasového vysílání. Představuje výsledky průzkumu využívání internetu, způsobů a sociodemografické charakteristiky jeho uživatelů.

Pěkné čtení!

Ondřej Vaculík

ROZHLAS VE SVĚTĚ

Filip Rožánek

Jaká je budoucnost rozhlasu?

Dají posluchači přednost internetovým rádiím, nebo zůstanou věrni nějaké formě tradičních přijímačů? A když je přesvědčíme, aby přešli na digitální vysílání, jaké služby jim reálně nabídneme? Takové závažné otázky si kladli účastníci červnové konference Evropské vysílací unie v Tunisu.

Samotnou konferenci pojali pořadatelé velkolepě. Odehrávala se ve zbrusu nové budově partnerské Arabské vysílací unie (ASBU), úvodní a závěrečné slovo obstaral tuniský ministr telekomunikací. Kromě tradičního pásmo přednášek využila EBU setkání také ke zvolení své pracovní skupiny pro budoucnost rozhlasu v Evropě.

Už z úvodní přednášky ministra Raffaa Dkhila vyplynulo, že i mimoevropské země kladou důraz na rozvoj rozhlasového vysílání v digitální době. Klíčovým problémem však bude, k jaké technologii se jednotlivé země v závislosti na svých specifických podmínkách přikloní. „Digitální rozhlasové systémy stále ještě musí prokázat, že posluchačům i provozovatelům vysílání přinesou výhody oproti stávajícímu stavu,“ podotkl Dkhil. Jak poznamenal, Tunis sice nové technologie rád podpoří, v současnosti je ale „poněkud bezradný“, pokud jde o náklady na zkoušení jednotlivých systémů digitálního rozhlasového vysílání. Je jich příliš mnoho na to, aby si Tunis mohl dovolit vyzkoušet všechny, a tak se zvědavost čeká na zkušenosti větších zahraničních zemí.

Ministrova slova vzápětí potvrdili řečníci z tuniského a alžírského rozhlasu. V Tunisu vysílá sedm celoplošných rozhlasových stanic (z toho tři soukromé), dalších pět vysílá jen v regionálních oblastech. S testy digitálního rozhlasu se začalo v roce 2001, příliš dlouho ale nevydržely a pro celkovou nespokojenost s výsledky byly zrušeny. Ve vládních strategiích dostal přednost rozvoj digitální televize, rádia rozšiřovala své pokrytí spíše prostřednictvím satelitu. Další test digitálního rozhlasu začal až letos, s využitím novějších systémů DAB+ a T-DMB. Zkoumána je kvalita přenosu šesti rozhlasových stanic a jednoho televizního kanálu v podobě pro kapesní přijímače a mobilní telefony. Právě telefony budou nejspíš hlavním konkurentem digitálního rádia, protože tamní operátoři masivně zpropagovali prohlížení internetových stránek a služeb na mobilech. V kombinaci s dobrým pokrytím a relativně nízkými cenami tak mají obyvatelé Tunisu dostupnou cestu, jak poslouchat vysílání oblíbených stanic.

Rájem digitálního rozhlasu je Velká Británie. Nezávislý expert Grant Goddard ve své prezentaci uvedl čerstvá čísla, která popisují vztah Britů k této technologii. Digitální přijímače vlastní 32 procent dospělých obyvatel Spojeného království. Poslech prostřednictvím těchto rádií se na celkových výsledcích poslechovatosti podílí dvaceti procenty. Prodáno bylo už na devět milionů přístrojů, které umožňují analogový i digitální poslech. Někteří účastníci konference to vnímali jako hrozbu a bylo by

podle nich lepší zaplavit trh výhradně digitálními rádií, aby posluchači neměli nutkání se vracet k analogovým stanicím.

Dobře je na tom digitální rozhlas také v Dánsku. Erik Henz Kjeldsen z Danmarks Radio uvedl, že čistě digitální stanice poslouchá kolem 10 procent Dánů, alespoň jednou měsíčně některou digitální stanicí slyšelo až 40 procent obyvatel Dánska. Tahounem je především veřejnoprávní rozhlas, protože soukromé stanice mají nejen kvůli ekonomické krizi problém s přilákáním inzerentů do digitálního vysílání. I tak jsou ale v provozu tři soukromé digitální sítě vedle 14 veřejnoprávních stanic.

Obdobně důležitou úlohu má veřejnoprávní rozhlas v Itálii. Tamní koncern RAI se podílí také na testech v Tunisu. Jak uvedl Luigi Aliberti z dceřiné společnosti RAI Way, která se stará o výstavbu vysílačů (a o technickou stránku vysílání celkově), „Itálie směřuje k hybridnímu řešení digitálního rozhlasu“. Na Apeninském poloostrově bude zřejmě nasazena norma T-DMB, původně vyvinutá v Jižní Koreji, která ke zvukové stopě umožňuje přidávat lákavý vizuální obsah, od textových informací po krátké videoklipy či souvislé videovysílání (například záběry z kamery v rozhlasovém studiu). Tím by si digitální rozhlas mohl vydobýt pozici zejména mezi mladými posluchači. Italové ale pro jistotu zkoušejí i možnosti norem DRM a DAB+, v jejichž prospěch mluví efektivnější provoz vysílačů.

Pesimističtější byli kolegové z Belgie. Laurent Finet z RTBF, což je veřejnoprávní vysílání pro frankofonní část země, zapochyboval, zda je digitální rozhlasové vysílání vůbec k něčemu dobré. „V dohledné budoucnosti nejspíš analogové FM vysílání nezmizí, protože s ním jsou vysílatelé spokojeni a úspěšně funguje,“ podotkl Finet. Když se RTBF rozhodovalo, jestli svůj nový dětský okruh spustí v digitální síti nebo na webu, dostaly přednost webové stránky. Celkově se chce RTBF zaměřit spíše na mobilní telefony, než na přesvědčování posluchačů, že by si měli koupit nový digitální přijímač.

Panelisté došli k závěru, že pro digitální rozhlas bude rozhodujících příštích deset let. Tím, jak do běžných domácností proniká vysokorychlostní přístup k internetu, vypadá digitální rádio jako něco, co technologicky pokulhává. Pokud během deseti let nezaujme velkou část populace, prohraje svůj zápas o místo na slunci s internetovými rádií a jejich flexibilní nabídkou. Zdravým impulzem pro rozmach digitálního rozhlasu by mohlo být větší zastoupení digitálních přijímačů v automobilech, a to v takové podobě, aby řidič okamžitě na displeji viděl hlášení o dopravní situaci, které říká moderátor. Na tuto variantu sází především Francouzi, neboť v zemi galského kohouta musí do roku 2013 všechna nově prodávaná autorádia zvládat digitální příjem rozhlasu.

V průběhu prvního dne konference byla rovněž zvolena devítiletá sestava, která bude společně pracovat

vat v komisi EBU pro rozvoj rozhlasu. Předsedou New Radio Group byl vybrán Alain Massé z Francie, místopředsednický post zastává Mats Akerlund ze Švédského rozhlasu. Dalšími členy skupiny jsou Luigi Alberti (Itálie), J. P. Coakley (Irsko), Laurent Finet (Belgie), Erik Henz Kjeldsen (Dánsko), Thomas Kusche

(Německo) a Brett Spencer (Velká Británie). Vůbec poprvé bude mít mezi velkými zeměmi svého zástupce i Česká republika. Za Český rozhlas jsem byl do New Radio Group zvolen já. Funkční období naší skupiny začalo v říjnu 2009 a skončí po dvou letech, tedy na konci září 2011.

JUDr. Marek Beneš

109. zasedání Výboru EBU

V říjnu 2009 se ve Štrasburku konalo 109. řádné zasedání Výboru pro právní a veřejné záležitosti EBU a na pořadu jednání bylo i tentokrát několik novinek z autorskoprávní oblasti či aktuálních problémů jednotlivých členů EBU v oblasti financování.

EBU White Paper on Copyright: Tak jak bylo dohodnuto na předchozích zasedáních, EBU začala v souvislosti s volbami do EP a s novou Evropskou komisí zpracovávat tzv. Bílou knihu autorského práva EBU. Na 109. zasedání byly prezentovány výsledky prvního celkového návrhu této Bílé knihy. Pro EBU text připravili nezávislí experti na autorské právo. Materiál má sloužit jako základ strategie EBU pro funkční období nové Evropské komise a vymezit základní požadavky EBU na nové legislativní kroky v oblasti autorského práva v EU. Materiál má být také podkladem pro strategii lobbyingu. Návrh prezentovali na zasedání přímo jeho autoři. Klíčovým posláním celé Bílé knihy je tzv. „Eassy Acces“. Budoucí legislativní kroky by měly směřovat především k tomu, aby vysílatelé veřejné služby měli snadnou možnost zajistit si práva pro všechny technické platformy, aby mohli užívat své archivy, aby přístup k právům pro všechny technické platformy byl jednoduchý a administrativně nenáročný (kolektivní správa). Také by neměla být opomínuta dosud opomíjená práva vysílatelů ke svému signálu, která sice často existují de iure, ale nikoliv de facto. Bílá kniha přináší rozbor současného stavu platného práva EU v autorskoprávní oblasti, vyjmenovává problémy a navrhuje řešení.

Boj proti pirátství na internetu: Dalším diskutovaným bodem byla strategie EBU v boji proti internetovému pirátství. Protože EBU participuje na iniciativě Evropské komise v této věci, je nutné, aby byla vytvořena nějaká pozice EBU k tomuto problému. První podoba návrhu této pozice byla vytvořena na zasedání skupiny EBU pro autorské právo v září 2009. Klíčovými posláním by měly být dvě myšlenky: 1. EBU je v pozici vlastníka práv i uživatele. V obou pozicích se shoduje na tom, že je potřeba proti pirátství bojovat všemi prostředky tak, aby se chránila jak práva vlastníků, tak i práva spotřebitelů, mezi čímž je nutno najít rovnováhu. 2. Nejlepším prostředkem boje proti internetovému pirátství dle EBU je snadný a dostupný přístup uživatelů k chráněnému obsahu. Čím více obsahu je dostupného legálně (a to snadno a levně), tím méně uživatelů volí ilegální cesty. Vlastníci práv pak profitují z množství prodejů, které se při snadnosti a dostupnosti podstatně zvyšují.

Hybridní vysílání: Dalším bodem zasedání byl nový fenomén tzv. hybridního vysílání. Jedná se o novou technologii, která spojuje v jednom přístroji (televize) jak běž-

né digitální vysílání, tak i přístup na internetové stránky dané televize, tzn. že divák si může zapnout buď živé vysílání, anebo speciální internetový portál upravený pro příjem na televizní obrazovce, kde se lze dívat na obsah zde nabízený. Systém je zatím pouze ve fázích příprav, ale už nyní mluví výrobci televizí o tom, že jsou připraveni ho implementovat do svých nových produktů. A hlavním úkolem vysílatelů je na to být po technické, legislativní a obsahové stránce připraveni. Je přitom potřeba vyřešit, jak pojmout tyto speciální stránky. Jisté je, že musejí mít dostatečný obsah v dostatečné kvalitě, protože běžná internetová kvalita je na velké kvalitní obrazovce nepoužitelná. Zároveň bude potřeba řešit, zda bude ze zařízení přístup na všechny stránky na internetu či jen na speciálně upravené a také zda nepůjde umísťovat např. reklamní obsah jiných subjektů než vysílatele, na jehož stránku se ze zařízení divák dostane. EBU vidí potřebu vyřešit především dva problémy: Jak zařídit, aby divák jedním tlačítkem přešel z TV vysílání na web obsah dané stanice? A jak zamezit tomu, aby se přes obsah vysílatele objevovaly odkazy a reklamy třetích subjektů? Měla by proto být zajištěna jasná identifikace obsahu, aby divák skutečně věděl, co sleduje. Také zde vzniká nebezpečí, že se místo plošné reklamy začne objevovat cílená dle chování konkrétního diváka. Z právního hlediska vzniká otázka, jak nový systém bude pokrývat stávající regulace tzv. TV-like services, což se ovšem ukáže až po jeho technické realizaci.

Aktuální problémy členů EBU: Zajímavá aktualita tentokrát přichází z Rakouska od kolegů z ORF. V roce 2008 vyslovila Evropská komise neslučitelnost systému financování ORF s pravidly pro vnitřní trh. Rakouská vláda se s Komisí na podzim 2009 dohodla na nápravě, kterou mají přinést tato opatření: Bude změněna zákonná definice veřejné služby tak, aby se dotkla i on-line aktivit. ORF nadále nesmí využívat on-line aktivity pro komerční sféru své činnosti. Pokud ORF nevyužije sportovní práva sama, musí poskytnout podlicence třetím subjektům. ORF musí prezentovat všechny nové aktivity a služby novému regulátorovi, který je před uvedením na trh musí schválit. Tento regulátor bude také kontrolovat, zda komerční aktivity ORF jsou zcela odděleny od veřejné služby. Jedná se o první případ, kde bylo v praxi použito pravidel nového Sdělení Komise o použití pravidel státní podpory na veřejnoprávní vysílání z roku 2009.

V Polsku i koncem letošního roku pokračuje boj mezi protivníky a zastánci rozhlasových a televizních poplatků. Ústavní soud řeší nyní spor o to, zda mají být

z koncesionářských poplatků vymezeny sociální výjimky. Je to již několikátý útok na existující systém poplatků za média veřejné služby v Polsku – nedávno prezident Republiky Polsko vetoval návrh zákona rušící poplatky zcela. Díky tomu se ale ukázalo, že TVP a rádia veřejné služby v Polsku mají obrovskou podporu mezi umělci, akademiky a také nezávislými producenty, kteří zachování poplatků podporovali a žádali prezidenta o veto. Pomohl také podpůrný dopis z EBU. Prezident vetoval také další návrh zákona týkající se TVP – předmětem návrhu bylo rozdělit TVP po vzoru polských rádií veřejné služby na nezávislé regionální televize jako separátní

právní subjekty. V Polsku by tak bylo 36 televizí a rádií veřejné služby. TVP by tak čelila stejným problémům jako rádia – velmi omezený rozpočet, každý subjekt má vlastní vysoké náklady na provoz a management, musí sám vyjednávat licence atd. Ovšem na stole je již další návrh zákona, přičemž tentokrát se navrhovatelé pokoušejí nově definovat veřejnou službu, a to tak, aby do ní striktně nepatřil sport a zábava. Zároveň by i soukromí vysílatelé mohli poskytovat určité veřejné služby a tím se dostat ke státním penězům. Jak se bude již dlouhodobě napjatá situace v Polsku vyvíjet, je otázkou následujících měsíců.

ROZHLASOVÁ TEORIE A PRAXE

Seminář SRT

PRIX BOHEMIA RADIO PODĚBRADY 2009

TÉMA: „Kulturní a umělecká funkce rozhlasového vysílání“

8. října 2009 od 9.30 do 13.30 hodin, aula FF UK, Zámek Poděbrady.

Program semináře:

- 1) Úvod
- 2) Kulturní funkce veřejnoprávního rozhlasového vysílání v tekuté postmodernitě
- 3) Historický vývoj vztahu kultury a rozhlasu
- 4) Kultura a kultivovanost rozhlasu
- 5) Diskuse

Jan Halas

prof. MgA. Jan Vedral, Ph.D.

Mgr. Eva Ješutová

PhDr. Vladimír Karfík

Prof. MgA. Jan Vedral, Ph.D.

Kulturní funkce veřejnoprávního rozhlasového vysílání v tekuté postmodernitě

(Občané parukáři se obracejí na občana Robespiera s prosbou o pomoc)

„Pohovoř o kultuře v rozhlasovém vysílání, a případně i o kultuře samotného tohoto vysílání.“ Tak znělo zadání. Název a obsah příspěvku jsem si měl stanovit sám.

Když jsem upřesnil název a podtitul, podívala se na mě tajemnice Sdružení rozhlasových tvůrců Slávka Kolářová s útrpnými obavami. Sice jsme se pak dobrali toho, co si lze představit pod pojmem tekutá postmodernita (ostatně, nevmyslel jsem ho já) a jak to bylo s výrobou paruk za Francouzské revoluce, nicméně Slávčiny vyslovené i nevyslovené obavy vzbudily mou pochybnost. Je možné se vůbec dorozumět a vzájemně si porozumět o samotném předmětu našeho uvažování? Nelze podobně, jako v případě módně znějícího ustáleného rčení „tekutá postmodernita“, vztyčit otazníky nad pojmy „veřejnoprávní rozhlasové vysílání“ a nad samotným postavením a funkcemi kultury v životě dnešní české společnosti?

Má osobní zkušenost je taková, že vám leckterý rozhlasový kolega či kolegyně souhlasně odkývá, že „kultura má nezastupitelné místo a funkci ve veřejnoprávním vysílání“, načež, přesvědčen či přesvědčena o tom, jak znamenitě tuto tezi naplňuje, odvysílá dlouhý živý rozhovor se stárnoucí a zapadající celebritou o jejích problémech s hubnutím po pozdním porodu, odpromuje zdarma premiéru nějakého recyklovaného komerčního kšeftíku a sdělí nám, že vysokoškolská fakulta má rektora a že autorem dramaturgie Hamleta je scenárista Shakespeare. Trochu nadsazují, ale ne moc, vidíte.

Stačí si jenom poslechnout diskusní pořady, které v minulém víkendu odvysílala – za účasti zástupců ne-parlamentních a parlamentních stran a zejména s posluchači „volajícími Šestku“ – na ČRo 6 redaktorka Ševčíková, a vidíme, že pochybnost o tom, zda rozumíme významu slov, jež běžně používáme, je plně namístě. Ta

pochybnost se netýká redaktorky, jako spíše výroků, jichž se zde dopouštěli „kulturní“ experti našich politických stran a také volající posluchači.

Myšlenkové prefabrikáty, které ztýraly náš jazyk do tirád floskulí, odvíjených v standardizovaných – a ideologizovaných – schématech z prvotního impulzu, vedou k prázdnotě diskurzu. Představa „všestranné podpory a rozvoje kultury, památkové péče, příspěvkových organizací státu a v neposlední řadě také živého umění“ – což je jeden z paneloidů, na které v diskusích pravidelně narazíte, je spíše děsivá, ztělesňují-li ji poslankyně Šojdrová a Němcová a poslanec Jandák. Paneloidy prázdného diskurzu nemají za úkol něco nového sdělit a přispět k poznání, mají však dát řečníkům punc kompetence. Velmi dobře to přece známe z vlastní rozhlasové praxe – kolik se toho nažvaní a jak málo nového se řekne.

Schematismus – jako životní postoj i projev naplňování vysílacího schématu – se, žel, i v práci veřejnoprávního rozhlasu utkává s kulturou sdělování. Původní myšlení a jeho projevy jsou často moc dlouhé a složité, a tak je zjednodušujeme, schematizujeme, aby se v nich i prostomyslnější posluchač, neboť i jeho zájmy bděle střeží rozhlasová rada, vyznal, a zkracujeme, aby se vešly do schématu. Na kulturní stanici jsme vysílali Jachodové inscenaci Shakespeara Romea a Julie na pokračování – na jedno sobotní odpoledne to bylo moc dlouhé. Nutíme řečníky, aby odpovídali jednou větou, i když složité jevy současnosti, jak o tom – i ve vztahu k médiím – hovoří například prof. Miroslav Petříček, nelze prostě nahlížet jednoduše. Už proto, že s jednovětlými slogany si vystačí myšlenek prostá politika, ale ne ti, kteří se musí denně vyrovnávat s jejími dopady na sociopsychický stav společnosti.

Nadprodukce prázdných diskurzů je sama o sobě velkým kulturním problémem současnosti. Obtěžování banalitou je umrtvující a současně návykové. Veřejnoprávní média, tedy televize a rozhlas, která se v devadesátých letech při politicky tvrdě prosazované deregulaci tzv. mediálního trhu nechala vtáhnout slavnými Železného koláči (měřením ritingu a share jako zásadního ukazatele úspěšnosti vysílání) do nesmyslné soutěže, potřebují divácký/posluchačský návyk a zároveň by měla být, chtějí a mají ambici nebyt banální. Jak naložit s tímto Kolumbovým vejcem (Železného pukavcem), neví dost dobře ani ti programoví pracovníci, kteří se vrátili do veřejnoprávních institucí poté, co prošli prospektorskou fází Železného podnikání. (Pro Novu jsem rok pracoval jako scenárista.)

Opakování a nekonečná recyklace starých sdělení a myšlenkových schémat, která už dávno neodpovídají společenské praxi, je rozeznávacím rysem showbyznysu. Umění – v evropském kulturním rámci – má podněcovat schopnost nahlížet na věci nově a jinak a zprostředkovávat nové obsahy. Proto je také umění v evropském pojetí součástí kultury a showbyznys v americké koncepci součástí průmyslu s adjektivy – kulturní průmysl, filmový průmysl, hudební průmysl atd.

Problém komplikovaného a ambivalentního vztahu umění a showbyznysu a jejich pronikání do celé širší oblasti kultury se bytostně týká našeho tématu a naší denní rozhlasové praxe, proto se u něj na chvíli zdržíme. Evropská kontinentální koncepce kultury je, přiznejme, poněkud zpupná. Její elitářství je zastíráno osvíceneckým konceptem demokratizace kultury. V tomto konceptu – že totiž výlučné zážitky budou umožněny každému – je obsažen rozpor – co je masově dostupné, není už výlučné. V evropské koncepci kultury, tak, jak ji třeba najdeme v deklarativních dokumentech Evropské unie, stále doznívá ono dělení na vysoké a nízké, tvůrčí a spotřební, zasvěcencské, jež je hodnotným, a lidové, jež je považováno za méně hodnotné a pokleslé.

Ztělesněním paradoxu tohoto dělení je vlastně tragický životní osud komediografa Molièra. Celý, ostatně z dnešního hlediska nedlouhý život se užíral tím, že nedokáže dostát nárokům velkého umění. Jeho klasicistické tragédie, o něž se jako autor obsedantně pokoušel, prostě neobstály a jako herec tragických postav byl komik Molière obětí stresu, který zvýraznil všechny jeho vady řeči, včetně kóktání a zajíkání. Zemřel za známých okolností – během a po představení Zdravého nemocného – jako neúspěšný lidový umělec, který nedosáhl klasicistických met. Navíc, jak víme, ho nikdo nevyzpytal a nedal mu rozhršení.

Encyklopedisté nechtěli sdílet Molièrův osud. Mezi vysoké a nízké vkládají střední. Průměrný dramatik a bravurní myslitel Diderot rozbourá ono dělení na vysoké a nízké. Pochopí se to tak, že se takřkajíc „ořezou krajnosti“. Z vznikající kultury lřetího stavu – středních vrstev – jsou vyhnáni antičtí hrdinové a Olympané a právě tak ožralí šašci kopající se do zadnic. Pochopí se to také tak, že výsledkem ořezávání je gilotinování Ludvíka XVI. Krásná představa – již žádní Ludvíci nebudou týrat své Molièry. Ořezávání krajností se stalo součástí profesí, které osvícenectví porodí – k nim patří i žurnalistika a také třeba dramaturgie. Hitlerové

a Stalinové se svými umělci už zacházejí takovými způsoby, že tito umělci Molièrovi tiše závidí. Ořezávání krajností je ale dodnes součástí profesionální žurnalistiky, tzv. korektního přístupu ke společenským problémům, připouštěným nebo nevědomým předmětem naší denní programové praxe. Kultura, o níž se dnes mluví, je stále ještě kulturou středních vrstev, chcete-li buržoazní či měšťáckou, jež, ač mnohokrát subverzně napadána, dokázala absorbovat většinu avantgard, undergroundů i alternativ. Měšťák nemusí mít obavy o svou budoucnost, on je tou budoucností, která je spokojena, když mu Brecht v Žebrácké opeře nad jeviště místo hesla Národ sobě či Ve jménu radosti i krásy napíše „Nečumte tak romanticky“, budoucností, která freneticky tleská hercům, již hodinu nadávali divákům v Handkeho Spílání publiku. Střední vrstvy každou vlnu odporu využijí, dnešní měšťáci byli revoltujícími posluchači Plastic People of The Universe a budoucí měšťáci jsou dnes posluchači dnešními měšťáky obávaného Radia Wave.

Osvícenecké pojetí univerzální kultury totiž vlastně převzalo klasicistické, s absolutním monarchismem ideově spojené normy, a chtělo je překonat vzděláváním a osvícením tzv. lidových vrstev publika, jež by si měly osvojit vysoce vytříbené estetické hodnoty vzdělanců a znalců. Na tomto paradigmatu, s nímž se v jeho užitkovém zúžení na kulturu jako nekonečné poučování a vzdělání profilovaly zejména typy, které v českém prostředí identifikoval Václav Černý jako „český produčitel“. Základy celé české kultury – ty institucionální přímo vzorově, ale i ty, řekněme, kulturně politické, které zajišťují nějaký kulturní provoz – byly v 19. století a na počátku století 20. budovány právě jako realizace osvícenských idejí. Produktem osvícenství bylo ostatně už samo národní obrození. Známý kritický spor Havlíčka s Tylem o kvalitu a zaměřenost zakladatelského úsilí novodobé české kultury je výrazem vnitřního napětí v institucionalizované (institucionalizující se) české kultuře, které trvá dodnes. Výrazem osvícensko-obrozeneckých snah bylo zbudování Národního divadla. To, mimo jiné, symbolizuje i ono výsostné a mytizované postavení kultury, umění a speciálně divadla (mluveného a zpívaného slova a hudby) ve formování národní české společnosti. Mluvené slovo, jen podotýkám, mělo v poměrně ngramotné společnosti větší dopad než slovo tištěné. Snadněji tak bylo možné pauperizované Čechy povznášet k vysoké kultuře. Tento genetický kód osvětové redukce kultury pak dostal do vlnu před 85 lety i rozhlas v tehdejší Československu a výzkumy (např. doktorky Čábelové) ukazují, že osvětově chápaná kultura byla v programu rozhlasu po celou první republiku ve srovnání s jinými vysíláními přeakcentovaná.

V tomto pozdně národoveckém a buditeliském pojetí byl rozhlas určen těm „nejzapadlejším vlastencům“, a ačkoli pokrytí bylo kdovíjaké, kýčovitě se hovořilo o národních operách přenášených do zapadlých horských chaloupek. Na jednu stranu to bylo úctyhodné osvětově využití segmentu kultury, na druhou stranu to byl kýč. Zatímco první rozhlasové hry v Británii a ve Francii čerpaly látku z důlní, resp. námořní katastrofy, u nás jsme zahájili příznačně pastózními Karešovými Přástkami. To, aby vysílání, resp. kultura zprostředkovaná vysíláním, splňovalo nějaké idealizované, biedermeierov-